

Biet i det forntida Egypten

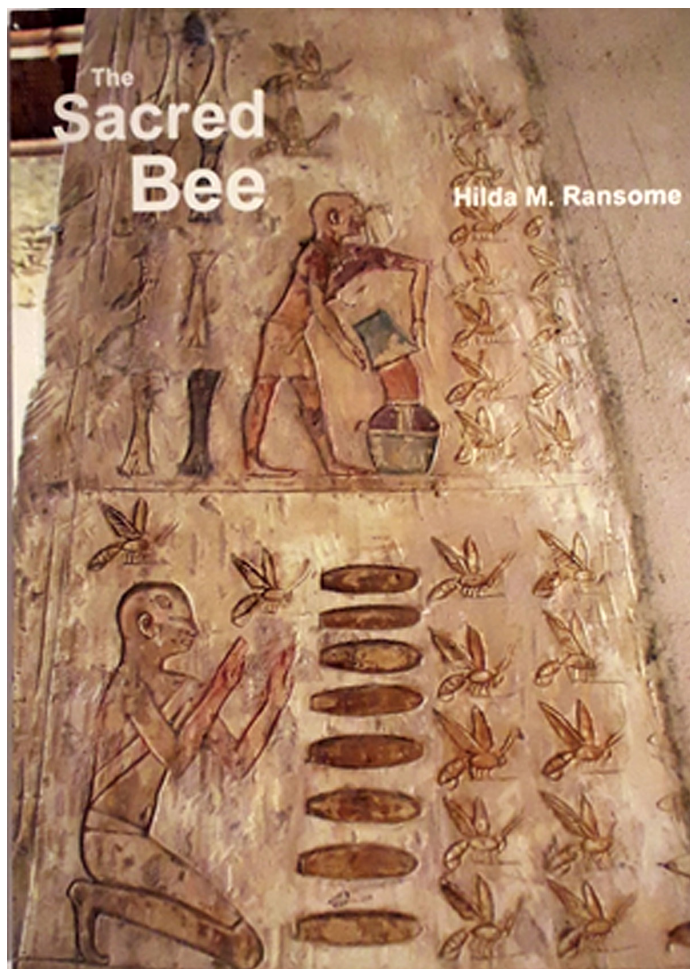
Biet intog en särställning i det faraoniska Egypten. Det ansågs ha uppstått ur tårar från solguden Ra (Re):

*The god Re wept and the tears
from his eyes fell on the ground
and turned into a bee.*

*The bee made his honeycomb
and busied himself
with the flowers of every plant;
and so wax was made
and also honey
out of the tears of Re.*

Skrivet på papyrus cirka 300 år före vår tideräkning.

Biet symboliserade kungadömet i Nedre Egypten (Nildeltat) och en av faraos titlar var ”Han som tillhör biet”. Biet hade en mycket stor religiös och andlig betydelse och förekom i flera rituella sammanhang. Många hieroglyfer vittnar om bin, honung och biodling. Den

Skörd av honung.

första hieroglyfen med bi förekommer redan under Första dynastin, mer än två hundra år innan pyramiderna vid Giza byggdes. Biet avbildades alltid i profil, med två upprättstående vingar och med tre eller ofta fyra ben.

Det egyptiska honungsbiet *Apis mellifera lamarckii* har namn efter den franske biologen Jean-Baptiste Lamarck (1744 -1829). Det skiljer sig på flera sätt från det europeiska. Det är mindre och är mer aggressivt. Det bygger dessutom mindre kolonier jämfört med sin europeiska släkting och det har även en lägre honungsproduktion. Unikt med biet är att det inte samlar propolis (kittvax, bikitt). Det egyptiska biet bildar inte ”vinterklot” och klarar därför inte av övervintring i områden med låga temperaturer.

Den egyptiska civilisationen var först med att tillämpa storskalig och organiserad biodling och det kom att uppstå en industri kring denna, som hade en mycket stor samhällslig betydelse. En strikt hierarki tillämpades i hanterandet av bin. Bin vårdades av speciella biskötare. De ansvarade för att dela bikolonier, skörde honung och hantera vaxkakorna. Dessa biskötare övervakades av en chef, som rapporterade till en förman, som i sin tur rapporterade direkt till farao. Skatt kunde betalas med honung.

Bina hölls i cylindriska kupor gjorda av gräs och vass, som hölls ihop av lera eller dy. Efter att ha torkats och hårdnat i solen karvades den innersta delen ur så att det bildades ett ihåligt rör, cirka 1,2 m långt och cirka 30 cm i diameter. Ändarna täpptes till med en träbit där det i den ena gjordes en smal öppning för bina att kunna flyga in och ut igenom. Kuporna placerades horisontellt ovanpå varandra.

Bikuporna flyttades under året uppför och nerför Nilen till de platser där blomningen var som mest gynnsam för bina. Ibland kunde problem uppstå med transporten, vilket detta papyrusdokument från tredje århundradet före vår tideräkning vittnar om:

Hieroglyfen för bi

Petition from the Beekeepers:

To Zenon greeting from the Beekeepers of the Arsinoite nome. You wrote about the donkeys, that they were to come to Philadelphia and work ten days. But it is now eighteen days that they have been working and the hives have been kept in the fields, and it is time to bring them home and we have no donkeys to carry them back. Now it is no small impost that we pay the king. Unless the donkeys are sent at once, the result will be that the hives will be ruined and the impost lost. Already the peasants are warning us, saying, "We are going to release the water and burn the brushwood, so unless you remove them you will lose them." We beg you then, if it pleases you, to send us our donkeys, in order that we may remove them. And after removing them we will come back with the donkeys when you need them. May you prosper!

Då honungen skulle skördas togs träbiten bort i ena änden och vaxkakorna togs ut. Biskötarna har aldrig avbildats med skyddande utrustning för denna hantering. Möjligen hade bina lugnats av den rökelse, som bildats framför öppningen till kupan då man inledningsvis bränt offergåvor. Det finns också beskrivet att biskötarna hade rakade huvuden på grund av att bina kunde reagera aggressivt på lukten av olja i håret.

Apis mellifera lamarckii

Den honung som skördades graderades baserat på färg och renhet och fick därigenom olika användningsområden. Den renaste var förbehållen gudar och kungar och troligen var det endast de högre samhällsklasserna, som hade tillgång till honung eftersom denna betingade ett så högt värde. Det bina producerade hade många användningsområden. Honung var det huvudsakliga sötningsmedlet i mat men det användes även i medicinska sammanhang. Bivaxet var viktigt till ljus, kosmetika, båt- och skeppsbyggen, mumifieringsprocessen etc.

Naturligtvis skedde modifieringar av bihanteringen i det gamla Egypten men det är ju ganska fascinerande att många likheter fortfarande existerar mellan dagens biodling och hur bin sköttes under tusentals år.

Källor:

- Ransome H.M.: "The Sacred Bee". 1937 (1986)
Feierabend B.S.: "Biene und Honig im pharaonischen Ägypten: Eine Studie anhand schriftlicher und bildlicher Quellen" Avhandling 2009
Kritsky G.: "The tears of Re. Beekeeping in Ancient Egypt". 2015
Hammad M.B.: "Bees and Beekeeping in Ancient Egypt (a historical study)". Journal of Association of Arab Universities for Tourism and Hospitality. Vol 15(1), 1-16. 2018
Internet

Inger Nennesmo

Kubanskt frimärke med Apis mellifera lamarckii.